

بررسی رابطه فردگرایی و شهریت با دغدغه محیط زیستی

(مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تبریز)

فائانه حاجیلو^{۱*}، محمداقبر علیزاده، اقدام^۲، نیر محمدپور^۳، سولماز سغالی^۴

*۱- استادیار جامعه شناسی گروه علوم اجتماعی دانشکده حقوق و علوم اجتماعی دانشگاه تبریز

۲- استاد جامعه شناسی گروه علوم اجتماعی و مدیر قطب جامعه شناسی سلامت دانشکده حقوق و علوم اجتماعی دانشگاه تبریز

۳- دانش آموخته دکتری جامعه شناسی دانشگاه تبریز

۴- دانش آموخته کارشناسی ارشد پژوهشگری علوم اجتماعی دانشگاه تبریز

*ایمیل نویسنده مسئول: fhajiloo@ymail.com

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۲/۲۵ تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۳/۰۱

چکیده:

مفهوم دغدغه محیط زیستی از زوایای مختلفی بررسی شده اما در سالهای اخیر با تفکیک آن از مفاهیمی نظیر نگرش، آگاهی و هوشیاری به شکلی مستقل به عنوان متغیری متشکل از مفاهیم عینی و ذهنی در قالب ابعاد افقی و عمودی بررسی می شود. پژوهش حاضر براساس نظر شافرین مولفه های سازنده بعد افقی دغدغه محیط زیستی شامل: محرک احساسی، مولفه شناختی، اراده رفتاری و رفتار عملی را در ارتباط با متغیرهای مستقل بررسی می کند. جامعه آماری تحقیق دانشجویان دانشگاه تبریز و نمونه آماری آن با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۷ نفر تعیین شده و با استفاده از نمونه گیری طبقه ای تمام دانشکده های دانشگاه بررسی شده است. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه استاندارد نگرش زیست محیطی، و پرسشنامه های فردگرایی "شولراف" و شهریت "مک دید و ادیر" است. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از آزمون های متناسب با سطح سنجش متغیرها از طریق نرم افزار SPSS انجام شده و یافته های تحقیق نشان می دهد میانگین دغدغه محیط زیستی ۳۷/۱۷ و برحسب جنسیت پاسخگویان متفاوت است. همچنین یافته ها نشان می دهد، فردگرایی با ضریب رگرسیون استاندارد ۰/۱۵۴ و شهریت با ضریب استاندارد ۰/۱۱۶ به ترتیب بیشترین اثرات مثبت و معنادار را بر میزان دغدغه محیط زیستی دانشجویان دارند.

کلمات کلیدی:

"دغدغه محیط زیستی"، "فردگرایی"، "شهریت"

The Study of Relationship between Individualism and Urbanism with Environmental Concerns (Case study University of Tabriz students)

Fattaneh Hajilou^{1*}, Mohammadbagher Alizadeh Aghdam², Nayyer Mohammadpour³, Solmaz Saghali⁴

*1- Assistant profesor, Department of Social Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Iran.

2- Professor of Sociology, Department of Social Sciences and Director of the Center for Sociology of Health, Faculty of Law and Social Sciences, Tabriz, Iran.

3- PhD Graduated in Sociology, University of Tabriz, , Tabriz, Iran

4- Master's degree Graduated in Social Sciences, University of Tabriz, , Tabriz, Iran

*Email Address: fhajiloo@ymail.com

Abstract

The concept of environmental concern has been studied from many different views, but in recent years it has been distinguished from concepts such as attitude, awareness and environmental awareness as an independent variable consisting of objective and subjective concepts in the form of horizontal and vertical dimensions. Based on Schaffrin's view, this study examines the components of the horizontal dimension of the concept of environmental concern, including: emotional stimulus, cognitive component, behavioral will and practical behavior as a dependent variable in relation to independent variables. The statistical population of the research is the University of Tabriz students. Sample is 387 man who have studied all the faculties of the university in a survey by using multi-stage sampling. Data collection tool is a standard environmental attitude questionnaire. Data analysis was performed through SPSS software. The research findings show that the environmental concern of Tabriz University students is more than the average can be obtained. According to the findings, individualism with a standard regression coefficient of 0.154 and urbanism with a standard coefficient of 0.116 have the most positive and significant effects on the level of environmental concerns of Tabriz University students.

Keywords

"Environmental Concerns", "individualism", "urbanism"

۱- مقدمه

واقعیات دنیای طبیعی و وابستگی جامعه دور می کند» (Aghayari, Hir, et al, 2016). یکی از نمودهای شهرنشینی، فردگرایی است. فرد شهرنشین گرایشات فردگرایانه بیشتری نسبت به روستاییان دارد و اغلب به نیازهای خود در مقایسه با نیازهای جامعه اولویت می دهد که البته مسائل محیطی زیست نیز در میان مسائل و دغدغه های جمعی جای می گیرند. با توجه به اهمیت این دو مقوله، پژوهش حاضر به بررسی رابطه دغدغه های محیطی زیستی با عوامل شهریت و فردگرایی می پردازد. هدف آن است که بتوان اقدامات لازم جهت افزایش حساسیت های فردی و فعالیت های گروهی در زمینه محیط زیست را پیش بینی و اجرا کرد. دغدغه های محیطی زیستی مردم نشان دهنده میزان اهمیت و جدی بودن مخاطرات زیستی از منظر اجتماع است. نوع و میزان این دغدغه ها نشان دهنده میزان حساسیت جامعه در قبال مسئله محیط زیست و معیاری برای سنجش آگاهی مردم در قبال دگرگونی های آن، مسائل کلان و عملکرد در قبال محیط زیست است. بررسی مسائل مرتبط با محیط زیست از منظر جامعه شناسی هم موجب شناخت بنیادین اجتماعی آن می شود و هم از نظر کاربردی می توان با شناخت متغیرها و عوامل مرتبط با آن از نتایج حاصل در سیاست گذاری و برنامه ریزی اجتماعی استفاده کرد. «محیط زیست سالم منشأ ایجاد معیشت سالم و از اولین نیازهای اساسی برای ایجاد جامعه پویا به شمار می آید. دغدغه مندی محیطی زیستی از یک سو به رفتارهای فردی محیطی زیستی منجر می شود و از سوی می تواند به کنش های جمعی محیطی زیستی منجر شود» (Dunlap & Mertig, 1991: 210). اکثر مسائل و مشکلات محیطی زیستی که امروزه با عنوان مخاطرات زیستی شناخته می شوند بر اثر رفتارها و اقدامات انسانی ایجاد شده اند، حل این مشکلات و رفع مخاطرات موجود منوط به انجام اقداماتی برای حل آنها است اما این مسئله درگرو آن است که تا چه اندازه افراد جامعه به لحاظ فکری درباره محیط زیست و چالش های مربوط به آن حساسیت دارند و فکر می کنند. به عبارت دیگر، «میزان دغدغه مندی محیطی زیستی افراد یک جامعه از عوامل مهم تعیین کننده اقدامات حفاظتی از محیطی زیست به شمار می رود» (Passy & Giugni, 2001).

۲- چهارچوب نظری پژوهش

صاحب نظران جامعه شناسی معاصر و کلاسیک درباره محیط زیست تئوری های مختلفی مطرح کرده اند. در میان کلاسیکها، روسو از پیشگامان افکار سبز است که جامعه ابتدایی را بهترین جامعه در وحدت و همکاری در زمینه حفظ طبیعت می دانست. از نظر او طبیعت و محیط طبیعی نماینده اصالت، کمال و معصومیت بود و در برابر آثار زبان بار شهرنشینی و پیچیدگی زندگی تمدن قرار داشت. توجه استوارت میلز به حیوانات هم او را در رده نخستین نظریه پردازان اجتماعی سبز قرار داده در حالی که هم عصران او به توسعه و پیشرفت بیشتر توجه داشتند او به طبیعت توجه دارد (Moharamnejad & Tehrani, 2010). از میان جامعه شناسان معاصر، هابرماس در نظریات خود در پی آن است که نشان دهد رابطه ما با محیط زیست طبیعی رابطه ابزاری است که منافع تولیدی، حسابگرانه و فنی ما درباره این که چگونه می توانیم بهتر از آن بهره کشی کنیم بر آن حاکم است. «موضوع اصلی هابرماس این است که نگرش ابزاری و فنی و دستکاری کننده در برابر جهان بیرونی چیزی مربوط به خصلت انسانی است» (Barry, 2001). هابرماس فرایند یک سوپه مدرنیزاسیون را که تحت نیروهای عقلانی سازی

از قرن بیستم میلادی با گسترش فعالیت های علمی، پیشرفتهای وسیع فنی و تبدیل جوامع صنعتی به جوامع خدماتی و اطلاعاتی موضوعات و انگیزه حرکت های اجتماعی از شکل مبارزات طبقاتی به حرکت های برابری طلبانه و عدالت خواهانه و درکنار آنها به جنبش های محیطی زیستی معطوف شد. پرداختن به موضوع محیطی زیست زمانی اهمیت بیشتری یافت که جوامع متوجه شدند آنچه به عنوان نیروی پیشران انقلاب صنعتی استفاده شده، منابعی از طبیعت هستند که استفاده بدون فرصت دادن به تجدید و بازتولید آنها، آسیب های غیرقابل جبرانی به توان طبیعی سرزمینها وارد کرده و این آسیب ها طی چرخه های طبیعی حیات انسان را به طور جدی دچاره مخاطره کرده است. به نظر کاستلز، از دهه ۱۹۶۰ میلادی به بعد محیطی زیست گرایی دیگر صرفاً دل مشغولی تماشای پرندگان، نجات جنگل ها و پاکیزه سازی هوا نبوده است. اقداماتی علیه دفع زباله های سمی، حقوق مصرف کنندگان، اعتراض های ضد هسته ای و شماری از مسائل دیگر با دفاع از طبیعت ترکیب شده اند تا ریشه های این نهضت را در چشم انداز وسیعی از دعوی و حقوق طلبی ها جای دهند (Castells, 2005). بعد از دهه ۱۹۸۰ میلادی جریان های اجتماعی و جنبش ها محیطی زیستی متعددی، با شعار توسعه پایدار و تقاضای رفع نیاز جامعه به گونه ای که بر سر قدرت نسل های آینده در تأمین نیازشان معامله نشود، بوجود آمدند. از آن زمان تاکنون محیطی زیست و مخاطرات آن به موضوع جدی و یکی از دغدغه های اصلی حیات اجتماعی انسان بدل شده است. این موضوعات که ابتدا دغدغه محققین و کارشناسان محیطی زیستی بود درحال حاضر به دغدغه اجتماعی و عمومی مبدل شده «بطوریکه در دهه های اخیر فشار مردم، سیاست ورزان و صاحبان صنعت را مجبور کرده است که نسبت به محیطی زیست رویکرد مسئولانه تری داشته باشند، در کاهش آلودگی ها و جلوگیری از تخریب محیطی زیست فعالیت های جدی تری انجام دهند» (Vaghafi & Haghghatian, 2013). مسئله محیطی زیست در کشور ما نیز مورد توجه قرار گرفته است. در اصل پنجاهم قانون اساسی تصریح شده که «در جمهوری اسلامی ایران، حفاظت از محیطی زیست که نسل امروز و نسل های بعد باید در آن حیات روبه رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می گردد». شاخص های عملکرد محیطی زیستی اگرچه طی سال ها افت و خیزهای فراوانی داشته، با این حال نمای کلی آن، مؤید وجود مخاطرات در زمینه های مختلف است. انقراض گونه های جانوری، کمبود منابع آب تجدید پذیر، خشک شدن اغلب تالابها، استفاده بی رویه از منابع آب زیر زمینی، فرونشست زمین، آلودگی هوا و مسئله ریزگردها، هم چنین فرسایش خاک و منابع طبیعی از موضوعات مهم محیطی زیست کشور در سال های اخیر است. شدت و گسترش این مسائل برخی از مخاطرات محیطی زیستی را به مشکلات ملی تبدیل کرده و ناپایداری سیاست های اتخاذ شده برای توسعه در سال های گذشته را به چالش کشیده است. «محیطی زیست و دغدغه های آن متاثر از عوامل فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی است که هر کدام با ابعاد مختلف بر مساله تاثیر می گذارند» (Adhami, & Akbarzadeh, 2011). یکی از عوامل موثر بر این فرایند شهریت و شهرنشینی است. استدلال بر این است که پدیده شهرنشینی موجب از دست رفتن حس زندگی شده و مردم را از

مترادف این واژه فرض می‌کنند. شافرین^۶، هوشیاری را یک حالت فردی می‌داند بدون آنکه ما قضاوتی در مورد عینیت آگاهی داشته باشیم. لذا هوشیاری زیست محیطی معادل مشخصه آگاهی و ادراکی است که در محرک احساسی دغدغه زیست محیطی وجود دارد. در تحقیقات شافرین دوبرخش اساسی به عنوان مولفه‌های مهم در دغدغه‌های زیست محیطی فرض می‌شوند. اول مولفه محرک احساسی که شامل باورهای عمومی^۷ و نگرش‌های ویژه^۸ در مورد مسائل زیست محیطی است که با آگاهی و ادراک و یا ارزشیابی میزان جدی بودن مسئله زیست محیطی بدست می‌آیند. دومین مولفه اراده‌ی رفتاری یا قصد می‌باشد که با مولفه محرک در ارتباط است زیرا نگرش‌ها و باورها را با اراده رفتاری که باعث حمایت از سیاست‌ها و فعالیت‌های ارتباط می‌دهد. به نظر شافرین ممکن است افراد به صورت مشخصی به محیط زیست توجه زیادی داشته باشند اما از آنجا که در عمل با کمبود دانش و آگاهی روبرو می‌شوند، موفق به داشتن رفتار مناسب نمی‌شوند لذا رفتار زیست محیطی فرد به صورت یک ویژگی و خصیصه کمرنگ تجلی می‌کند، این در حالی است که اراده‌ی رفتاری^۹ یکی از بخش‌های وجودی این مفهوم فرض می‌شود. با توجه به آنچه تا کنون به آن اشاره شد مولفه‌های سازنده دغدغه محیط‌زیستی عبارت‌اند از: مولفه شناخت، مولفه محرک احساسی، مولفه اراده رفتاری، مولفه رفتار عملی. هر چند چنین مفهوم‌سازی به نظر دقیق می‌رسد ولی هنوز ابهام‌تردید درباره این مفهوم در تعاریف مختلف که ارائه شده وجود دارد (Schaffrin, 2011).

• فردگرایی

واژه فردگرایی را نخستین بار دوتوکویل^{۱۰} در قرن نوزدهم برای توصیف حس کناره گیری اجتماعی در جامعه آمریکا بکار برد. فرد گرایی و منفعت طلبی برای اولین بار در نظریات کلاسیک آمده است. دورکیم، در بررسی همبستگی ارگانیکی و مکانیکی، تونیس در بحث درباره مفاهیم گزلفاشفت و گمیشافت به آن می‌پردازند. «تونیس معتقد است که جمع گرایی که با پیوندهای نیرومند خویشاوندی و سنت مشخص می‌شود به تدریج ناپدید می‌شود و گزلفاشفت جایگزین آن می‌شود که با پیوندهای ضعیف تر روابطی مشخص می‌گردد که تا اندازه زیادی بر پایه سودجویی شخصی به وجود آمده است. بر اساس نظریه تونیس، در حالی که در جامعه گمیشافت، کنش‌ها بر پایه عادت، سنت و پیوندهای عاطفی استوار است، در جامعه گزلفاشفت کنش‌ها بر پایه عقلانیت هدفمند استوار است و فردگرایی وجود دارد. در اندیشه وبر فردگرایی از بسیاری جهات با تخصصی شدن محیط شهری گسترش می‌یابد و در واقع، فردگرایی خصلت ویژه شهر است. زمیل معتقد است که ژرفترین مسائل زندگی مدرن از تلاش فرد برای حفظ استقلال و فردیت در مقابل قدرت های حاکم جامعه و در مقابل سنگینی میراث تاریخی و فرهنگ بیرونی و تکنیک زندگی ناشی می‌شود. به نظر وی اگر چه دنیای مدرن به آزادی فرد از اسارت منجر شده، اما خود محدودیت‌هایی را برای فرد ایجاد کرده است؛ به گونه ای که افراد برای حفظ آزادی در سبک زندگی خود، به پدیده‌هایی چون مد و ... پناه می‌برند تا به

اقتصادی و دولتی است نقد می‌کند و به بررسی مداخله روز افزون نظام های رسمی در زندگی روزمره می‌پردازد. به اعتقاد او ما در "جهان نظام" زندگی می‌کنیم که سه عامل فرد، فرهنگ و جامعه با عناصر خود در داخل یک سیستم آن را می‌سازند، هرچند پایه و منشا تشکیل این نظام "جهان زیست" است اما پس از شکل گیری این دو از هم فاصله می‌گیرند و جهان نظام قدرت خود را بر جهان زیست تحمیل می‌کند» (Hajilou, 2013). گیدنز، زمانی که به نوگرایی و نتایج آن پرداخته به موضوع محیط زیست و جایگاه طبیعت در نظریه اجتماعی توجه کرده است. او در نظریه جهانی شدن از پیامدهای اقتصادی و مالی گرفته تا پیامدهای فرهنگی این پدیده را بررسی و به ملموس‌ترین تجارب جهانی شدن به ویژه مشکلات مربوط به آلودگی و گرم شدن زمین و تغییرات آب و هوایی که از مرز ملی فراتر رفته و اثرات جهانی دارد اشاره می‌کند. او با اشاره به شکل گیری "جهان مخلوق" بعد از صنعتی شدن به عنوان یکی از پیامدهای مدرنیته، فردگرایی روز افزون در نتیجه صنعتی و شهری شدن را به مسئله محیط زیست پیوند می‌زند (Giddens, 1990). «به نظر گیدنز سیاست‌های زیست محیطی بیشتر به اینکه شخص چگونه زندگی می‌کند و موضوعات مربوط به هویت شخصی ارتباط دارد تا موضوعاتی که سیاست‌های مربوط به سطوح درآمد، استخدام و رشد اقتصادی را حاکم می‌کند» (Barry, 2001). البته گیدنز در بحث از ایجاد یک دنیای ناپایدار و گریزان^۱ به وارد شدن مسائل محیط زیست در مباحث سیاسی و تصمیم گیری‌ها توجه می‌کند (Giddens, 1999). «گیدنز توجه روزافزون به موضوعات زیست محیطی را پیشرفت‌هایی می‌داند که آشکارا از لحاظ مطرح شدن پوشش‌های اخلاقی درباره نظام اجتماعی، نهادها و اصول اخلاقی آن، اخلاقی هستند» (Cassell, 2013).

• دغدغه‌ی محیط زیستی

دغدغه محیط زیستی عبارت است از یک باور، موضع و میزانی از نگرانی که بر اثر احساس کمبود منابع طبیعی در مصرف کننده بوجود می‌آید. این مفهوم به یک ویژگی عاطفی اشاره دارد که می‌تواند نشان دهنده نگرانی، محبت، دوست داشتن یا دوست نداشتن یک شیء یا مسأله باشد. به طور کلی نگرانی‌های زیست محیطی می‌توانند به عنوان محرکی فعال در فرایند تولید و مصرف محصولات سالم و پایدار نیز عمل کنند (Pourjamshidi, 2018). بر اساس دیدگاه دانلپ و جونز^۲ (۲۰۰۲) دغدغه زیست محیطی مفهوم وسیعی است که به طیف گسترده‌ای از پدیده‌ها از آگاهی به مسائل محیط زیست تا حمایت از حفاظت زیست محیطی اشاره دارد و منعکس کننده نگرش‌ها، معرفت‌ها و تمایلات رفتاری نسبت به محیط زیست است. به اعتقاد دانلپ^۳ و ون لیر^۴ (۱۹۸۰)، دغدغه محیط زیستی به مسائل و مشکلاتی اشاره دارند که دولت بصورت جدی با تلاش‌های حمایتی به آنها می‌پردازد بطوری که کیفیت محیط زیست را حفظ کند و در عین حال با اهداف و کارکردهای رفتاری این کیفیت را بهبود ببخشد (Dunlap, 2008). برخی محققان اصطلاح نگرش زیست محیطی را مترادف دغدغه زیست محیطی در نظر می‌گیرند گاهی نیز هوشیاری^۵ زیست محیطی را

6 . Schaffrin
7 . general believe
8 . specific attitude
9 . behavior intention
10 . De Tocqueville

۱ . Runaway world
2 . Jonos
3 . Dunlap
4 . Vanlir
5 . consciousness

می‌دهند. البته شهریت و متعاقب آن دسترسی به امکانات شهری تاثیر مهمی بر محیط زیست و سلامتی انسان دارد که این تاثیرات هم خوب هستند هم بد. از جمله نکات منفی زندگی در شهر افزایش آلودگی های محیط زیستی است (Dahly & Adir: 2007). با توسل به این رویکرد می توان تاثیرات ناشی از تعلق دو گانه شهری و روستایی که به عنوان یکی از متغیرهای تاثیر گذار در بسیاری از تجارب فردی و اجتماعی در نظر گرفته شده را با مفهوم جدیدتری به نام "شهریت" جایگزین کرد (Aghayari Hir, et al, 2016). گیدنز در بررسی سیاستهای محیط زیستی آنها را پیشرفت هایی می داند که به اخلاقی شدن نظم اجتماعی، نهادها و روابط با دنیای طبیعی گرایش دارد و این نکته برای او بسیار ارزشمند است، در عین حال او این سیاست ها را کوششی می داند برای استقرار فردی بنیادهای اخلاقی و امنیت هنجاری در زندگی مردم، اخلاقیاتی که آن را می پسندد به اعتقاد وی اصولی هستند که در دنیای امروزی و شهرنشینی از بین رفته اند (Barry, 2001). یعنی پدیده های نوسازی شهری، باعث از بین رفتن حس زندگی در میان نظم طبیعی است به اعتقاد او زندگی در محیط شهری، مردم را از محیط طبیعی و واقعیت وابستگی جامعه به آن دور می کند.

• پیشینه تجربی پژوهش

عباس زاده و همکاران (۲۰۱۶)، در پژوهشی با عنوان "مدل یابی ساختاری تأثیر تجربه محیط زیستی و نگرش محیط زیستی بر رفتار زیست محیطی" نحوه تأثیرگذاری تجربه و نگرش محیط زیستی بر رفتار شهروندان تبریزی در بازه سنی ۱۵ تا ۷۵ سال را به روش پیمایشی بررسی کرده اند. ابزار مورد استفاده پرسشنامه و یافته ها حاکی از آن است که میانگین نمرات رفتار محیط زیستی کمتر از میانگین نمرات نگرش محیط زیستی است. نتایج مدل سازی معادلات ساختاری نشان می دهد متغیر نگرش محیط زیستی با ضریب ۰/۳۹ و متغیر تجربه محیط زیستی نیز با ضریب مسیر ۰/۱۳ بر رفتار محیط زیستی مؤثر است. متغیر تجربه محیط زیستی نیز با ضریب مسیر ۰/۳ بر نگرش محیط زیستی تأثیر می گذارد. تجربه محیط زیستی با تأثیر بر نگرش محیط زیستی، به طور غیرمستقیم بر رفتار محیط زیستی با مقدار ۰/۱۱۷ مؤثر است (Abbaszadeh & et al, 2016). صالحی و همکاران (۲۰۱۶)، در بررسی "نقش جنسیت در جهت گیری های محیط زیستی" که با روش پیمایش و با استفاده از نمونه گیری خوشه ای در شهر ارومیه صورت گرفته با تکیه بر نظریه اکوفمینیسم ضمن تاکید بر تفاوت نگرش ها و رفتارهای محیط زیستی در بین زنان و مردان، به آزمونی پرداخته اند که زنان به دلایل مختلف، بیش از مردان دارای نگرش مثبت نسبت به محیط زیست بوده و از محیط زیست حمایت می کنند. نتایج تحقیق نشان می دهد افراد مورد بررسی در نگرش محیط زیستی نمره بالایی کسب کرده اند اما جنسیت، متغیر تأثیرگذاری بر روی نگرش محیط زیستی افراد نیست. یعنی نظریه اکوفمینیستی مبنی بر حمایت بیش تر زنان از موضوعات محیط زیستی در جامعه مورد بررسی تأیید نشده است. محققان معتقدند این امر می تواند ناشی از آن باشد که نقش دین در تمامی فرایندهای فردی و اجتماعی در جامعه ایرانی پر رنگ است و تمایز گذاری بین زن و مرد در بحث آموزه های اخلاق دینی و انسانی در مورد اجتماعی شدن کم رنگ است (Salehi & et al, 2016). فرهنگد و همکاران (۲۰۱۵)، در تحقیقی با عنوان "بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر رفتارهای زیست محیطی در بین شهروندان

واسطه آن به آرامش درونی و روانی رسیده، هویت خود را بازیابند. به عبارت دیگر در شهرهای بزرگ، شخص مصرف می کند تا هویتی را که دوست دارد برای خود بسازد» (Khajenouri & et al, 2014). در میان معاصران، هافستد^۱ و تریاندیس^۲ به این قضیه به عنوان جهت گیری ارزشی نگریسته و در این حوزه نظریه پردازی کردند. «هافستد اولین کسی است که به صورت تجربی به فردگرایی و جمع گرایی پرداخته است و این مفاهیم را به عنوان یکی از ابعاد فرهنگ در نظر گرفته است» (Gelfand & Triandis, 1996: 399). به اعتقاد هافستد، فردگرایی تمرکز بر حقوق فردی دارد که فراتر از وظایف فردی در نظر گرفته می شود، مسئولیت مراقبت از خود و اقوام درجه یک، استقلال شخصی و رضایت شخصی از موارد مطرح در فردگرایی است. فردگرایی عبارت است از درجه ای که مردم ترجیح می دهند به جای این که به عنوان عضوی از گروه عمل نمایند، به صورت انفرادی اقدام کنند. در جوامع فردگرا، کودک زود می آموزد که به خود به عنوان "من" فکر کند بجای این که به عنوان بخشی از "ما" بیاندیشد. در چنین جامعه ای فرد انتظار دارد روی پای خود بایستد و بنابراین نیازی به داشتن وفاداری قوی به جامعه احساس نمی کند (Hofsted, 2010). تریاندیس تفاوت های مهم فرد گرایی و جمع گرایی را در ۴ محور مشخص می کند:

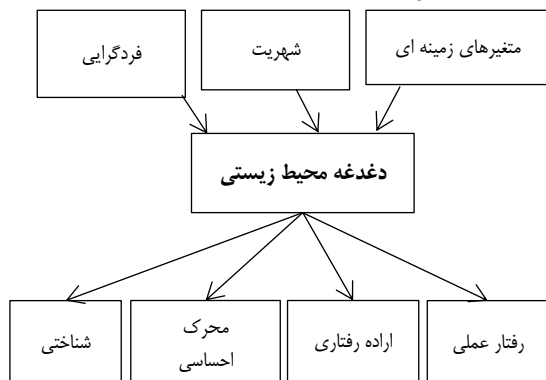
- جمع گراها خود را عضوی از گروه می دانند درحالی که فردگراها صرفاً بر مفهوم خود تاکید می کنند.
- اهداف شخصی افرادی که جمع گرا هستند با اهداف جمعی یا گروهی اشتراکات زیادی دارد و هر جایی که این دو در تعارض قرار گیرند، اهداف جمعی نسبت به فردی ارجحیت و اولویت دارند ولی در فرد گرایی اهداف فردی بر جمعی ارجحیت دارد.
- در جمع گرایی هنجارهای گروه بهترین رفتار اجتماعی را تعریف می کند ولی در فردگرایی نگرشهای افراد تعیین کننده هستند.
- در جمع گرایی داشتن روابط اجتماعی با همدیگر محترم شمرده می شود حتی اگر هزینه هایش بیشتر از منافعش باشد در حالی که در فردگرایی اینطور نیست.
- جزء اصلی فردگرایی استقلال افراد از یکدیگر است که بر جهت گیریهای ارزشی در گرایش مردم به انجام رفتارهای حفاظتی محیط زیستی تأثیر دارد، کنشگران قبل از درگیر شدن در یک رفتار ابتدا سود و زیان آنرا می سنجند و بر منافع فوری خود تاکید می کنند. کسانی که جهت گیری فردی دارند به احتمال زیاد کمک کردن به محیط زیست و داشتن حساسیت برای مسائل محیط زیستی را مقرون به صرفه برای منافع فوری فردیشان نمی دانند، اما افراد جمع گرا به تاثیر کنشهای انسانی بر جامعه و نسلهای آتی اهمیت می دهند و رفتارها و اقدامات حفاظت از محیط زیست را مهم می دانند (McCarty, 2001: 95).

• شهریت

مطالعات نشان می دهد ساکنان شهری نسبت به ساکنان مناطق روستایی نگرانی بیشتری نسبت به وضعیت محیط زیست دارند. استدلال دسته ای از این مطالعات آن است که در مناطق روستایی سطح تحصیلات و درآمد پایین است و ساکنان آن دارای جهت گیری ارزشی فایده گرایانه هستند، روستاییان معیشت خود را وابسته به محیط زیست می بینند و به بهره برداری از آن برای توسعه اقتصادی اولویت بیشتری

1 . Hofsted
2 . Triandis

باشد (Chung & Fischer, 2011). کیلبورن و پیکت^۲ (۲۰۰۸)، تحقیقی با عنوان چگونگی تاثیر مادی‌گرایی بر نگرش‌های زیست محیطی، نگرانی‌های و رفتارهای مسئولانه در قبال محیط زیست، بصورت پیمایش تلفنی در بین ۳۳۷ نفر از شهروندان آمریکایی انجام دادند. نتایج تحقیق نشان داد که مادی‌گرایی بر روی نگرش یا عقاید زیست محیطی فرد تاثیر منفی می‌گذارد و نگرش زیست محیطی تاثیر مثبتی بر روی رفتارهای مسئولانه در قبال محیط زیست دارد (Kilborne & Pickett, 2008). مک کارتی^۳ و شرام (۲۰۰۱)، تحقیقی با عنوان "بازیافت مواد زائد جامد: ارزش‌های شخصی، جهت‌گیری ارزش‌ها و نگرش‌ها در مورد بازیافت به عنوان مرجع رفتارهای بازیافتی" انجام دادند. در این تحقیق مهم بودن/ نبودن رفتارهای بازیافتی متغیر وابسته و جمع‌گرایی، سرگرمی/ هیجان و رضایت از خود متغیرهای مستقل تحقیق بودند. نتایج نشان داد بین متغیرهای جمع‌گرایی و سرگرمی/ هیجان با مهم بودن رفتارهای زیست محیطی رابطه مثبت وجود دارد ولی بین متغیر از خود راضی بودن و مهم بودن رفتارهای بازیافتی رابطه‌ای منفی وجود دارد (McCarty & Shrum, 2001). با جمع بندی مطالب مطرح شده می‌توان گفت: بررسی دیدگاه اندیشمندان حوزه‌های مختلف نشان می‌دهد دغدغه محیط زیست از ابعاد متعدد قابل بررسی است؛ روسو در تاکید بر اهمیت برخورداری از هماهنگی در جامعه و تضاد آن با شهرنشینی، هابرماس در مطالعه نگاه ابزاری و حسابگرانه بر محیط زیست و گیدنز در بررسی آثار مخرب جهانی شدن بر محیط زیست بر دغدغه‌های زیست محیطی تاکید کرده‌اند. پژوهش‌های انجام شده در حوزه محیط زیست نیز نشان دهنده اهمیت مساله محیط زیست در میان پژوهشگران می‌باشد. آنچه در بررسی ادبیات پژوهشی و نظری مشاهده نشد بررسی تاثیر شهریت و فردگرایی بر دغدغه نسبت به محیط زیست می‌باشد. که تلاش شده در این تحقیق ارتباط بین این دو متغیر مطالعه و بررسی شود. براساس مبانی نظری و پیشینه تحقیق، مدل نظری پژوهش و فرضیه‌های تحقیق به شکل زیر است:

شکل ۱- مدل نظری تحقیق

• فرضیه‌های پژوهش

۱. بین شهریت با میزان دغدغه‌های محیط زیستی رابطه وجود دارد.
۲. بین احساس فرد گرایی با میزان دغدغه‌های محیط زیستی رابطه وجود دارد.
۳. بین پایگاه اقتصادی و اجتماعی افراد با میزان دغدغه‌های محیط زیستی آنها رابطه وجود دارد.

یزدی^۱ که بین ۳۲۳ نفر از ساکنان شهر یزد انجام شد، به این نتیجه رسیدند که بین فردگرایی، آگاهی زیست محیطی و رضایت از زندگی با متغیرهای رفتارهای زیست محیطی رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد. بدین صورت که فردگرایی اثر معنی‌دار کاهشی و رضایت از زندگی و آگاهی زیست محیطی اثر معنی‌دار افزایشی بر رفتارهای زیست محیطی داشتند (Farahmand & et al, 2015). حاجیلو (۲۰۱۳)، در پژوهشی به تبیین جامعه‌شناختی ردپای بوم‌شناختی و عوامل موثر بر آن در شهر تبریز پرداخته، شاخص ردپای بوم‌شناختی یکی از معیارهای سنجش پایداری است که بر مبنای الگوی مصرف در جوامع مختلف مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. روش پژوهش، پیمایشی و جامعه‌آماري آن شهروندان بالاتر از ۱۵ سال تبریز است که با استفاده از ابزار پرسشنامه مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد، میزان ردپای بوم‌شناختی فردی با متغیرهای سبک زندگی فردی و سرمایه اقتصادی به طور مستقیم و با سرمایه فرهنگی بوم‌شناختی به صورت معکوس رابطه دارند و از میان آنها سبک زندگی مصرفی بیشترین تأثیر را بر ردپای بوم‌شناختی دارد. بیشترین میزان ردپای بوم‌شناختی شهروندان تبریز ناشی از عدم توجه به استفاده از کالاهای قابل استفاده مجدد، استفاده از وسایل نقلیه شخصی و بالا بودن مصرف آب است (Hajilou, 2013). نواح و همکاران (۲۰۱۱) طی تحقیق با عنوان "بررسی رابطه بین میزان دینداری با ارزش‌ها و رفتارهای زیست محیطی شهروندان" که به شیوه پیمایشی و ابزار سنجش پرسشنامه با ۴۰۰ نمونه تحقیق از شهروندان اهواز صورت پذیرفته نشان داده‌اند افراد با زمینه‌های دینی متفاوت دارای ارزش‌های زیست محیطی متفاوتی هستند که منجر به شکل‌گیری رفتارهای گوناگون در برخور با محیط زیست می‌شود. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد بین متغیرهای سن، جنس و تحصیلات با رفتار محیط زیستی رابطه معنادار وجود دارد. اگرچه محاسبه ضریب همبستگی برای متغیرهای میزان دینداری و رفتار زیست محیطی رابطه معناداری نشان نمی‌دهد، اما ضریب همبستگی به دست آمده برای رابطه میزان دینداری و ارزش زیست محیطی ۰/۱۵۸ و ارزش زیست محیطی با رفتار زیست محیطی ۰/۱۶۸ در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنا دار است (Navvah & et al., 2011). در پژوهشی که توسط نیوتن و همکارانش (۲۰۱۵)، در کشور استرالیا صورت گرفته، تاثیر دغدغه محیط زیستی بر استراتژی آموزشی مورد بررسی شده است. در این پژوهش سنجش دغدغه محیط زیستی شامل: نگرانی برای کیفیت محیط زیست، متعصب بودن در مورد محافظت از آن، فکر کردن به راهی برای بهبود بخشیدن به محیط زیست است که میزان توجه افراد به محیط زیست را نشان می‌دهد (Newton & et al, 2015). چانگ^۱ و فیشر (۲۰۱۱)، در پژوهشی با هدف مدل سازی عوامل نگرشی و جمعیت‌شناختی بر رفتارهای زیست محیطی به بررسی تأثیرات عوامل نگرشی و جمعیت‌شناختی بر رفتارهای زیست محیطی در چین پرداختند. رفتار زیست محیطی به عنوان تابعی از نگرش زیست محیطی و برخی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مدل سازی شده است. نتایج حاکی از آن است پاسخگویان شاغل، دارای موقعیت‌های رهبری، ساکن شهرهای بزرگتر و مجرد مشارکت بیشتری در رفتارهای زیست محیطی داشتند. شهرنشینی سریع و توسعه اقتصادی ممکن است به طور معنی‌داری بر رفتارهای زیست محیطی در آینده تأثیرگذار

2 . Kilbourne & Pickett
3 .MacCarti & Shrum

1 . Chung & Fisher

استاندارد نگرش زیست محیطی، با نظر به ابعاد و گویه‌های تحقیق میلفونت و جونز (۲۰۱۰) و نیز تحقیق نیوتن و همکاران (۲۰۱۵) در زمینه دغدغه‌های زیست محیطی انجام شده است. متغیرهای مستقل پژوهش عبارتند از: شهریت و فرد گرایی که به صورت مفاهیم سازه ای با تعاریف نظری و عملیاتی زیر بررسی شده اند: فرد گرایی: جمع گرایی و فرد گرایی باورهای بنیادین هستند که مردم با اعتقاد و عمل به آنها با هم دیگر و جهان اطرافشان تعامل می کنند. در این معنا این باورهای اساسی به عنوان جهت گیری ارزشی که به گروه های فرهنگی و افراد جهت سازگاری با محیط فیزیکی و اجتماعی کمک می کند، در نظر گرفته می شود (McCarty, 2001: 94). برای اندازه گیری متغیر فردگرایی از مقیاس استاندارد شولراف و همکاران (۲۰۰۷) استفاده شده است.

شهریت: چون در جهان امروزی تفاوت میان ساکنان شهری و روستایی به سبب افزایش امکانات رو به کاهش است، محققین برای بررسی مواردی نظیر مسایل محیط زیستی تفاوت و نابرابری های مناطق شهری و روستایی را با مفهوم جدیدی که برای نشان دادن سطح زندگی و میزان سلامت شهری کار برده می شود تحت عنوان شهریت استفاده می کنند (Dahly & Adir, 2007). شهریت جزء جدایی ناپذیر شهرنشینی است که به عنوان تاثیر زندگی شهری در یک نقطه از زمان بر زندگی افراد در آن شهر شمرده می شود. این متغیر با گویه هایی شامل: جمع آوری مرتب زباله، دسترسی به امکانات بهداشتی، دفع فاضلاب بهداشتی، دسترسی به تلفن و اینترنت، آموزش و... سنجیده می شود. برای سنجش متغیر شهریت از پرسشنامه استاندارد مک دید و ادیر (۲۰۰۱) استفاده شده (Honarvar, 2016) که از بین مولفه های پرسشنامه اصلی، گویه های هم خوان و مرتبط با جامعه آماری مورد نظر انتخاب شدند.

• بررسی پایایی ابزار سنجش

محاسبه ضریب آلفای کرونباخ معمول ترین روش محاسبه پایایی است. این ضریب نوعی اندازه ثبات درونی است و همانند تحلیل عاملی روشی برای مشاهده شدت همبستگی بین گویه ها است. در مجموع چنانچه مقیاسی دارای میزان آلفای کرونباخ ۰/۷ و بالاتر باشد، می توان گفت آن مقیاس دارای پایایی خوبی است. نتایج بررسی پایایی نهایی پرسشنامه تحقیق حاضر، با روش آلفای کرونباخ برای هر یک از متغیرهای تحقیق در جدول شماره ۱ آمده است:

جدول ۱- ضرایب محاسبه شده برای پایایی متغیرها به روش همسازی درونی

متغیر	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
فردگرایی	۱۱	۰/۷۰
شهریت	۱۲	۰/۷۷
دغدغه محیط زیستی	۹	۰/۸۳

۴- نتایج

• یافته های توصیفی متغیرهای زمینه ای

از مجموع ۳۸۷ مورد بررسی شده، ۲۰۶ نفر زن و ۱۸۱ نفر مرد اند. به این ترتیب زنان ۵۲/۷ درصد و مردان ۴۶/۳ درصد نمونه آماری تحقیق را تشکیل می دهند. براساس نتایج بدست آمده کمترین سن ۱۷ سال و بیشترین مقدار آن ۵۰ سال می باشد. میانگین سنی نمونه مورد مطالعه ۲۴/۴۴ سال و انحراف معیار ۴/۵۷ محاسبه شده است. نتایج مربوط به

۴. میانگین دغدغه های محیط زیستی افراد به تفکیک جنسیت پاسخگویان متفاوت است.

۵. میانگین دغدغه های محیط زیستی افراد به تفکیک وضعیت تاهل آنها متفاوت است.

۶. میانگین دغدغه های محیط زیستی افراد به تفکیک سطح تحصیلات پاسخگویان متفاوت است.

۳- روش انجام تحقیق

پژوهش حاضر برای بررسی برخی عوامل اجتماعی مرتبط با دغدغه های محیط زیستی دانشجویان دانشگاه تبریز به روش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه انجام یافته است. سوالات پرسشنامه با توجه به فرضیه های تحقیق تنظیم شده است. جامعه آماری شامل دانشجویان (مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) دانشگاه تبریز است که به روش نمونه گیری سهمیه ای تصادفی تعدادی از آنها به عنوان نمونه بررسی شده اند. با استفاده از فرمول کوکران، حجم نمونه مورد مطالعه ۳۸۷ نفر به دست آمده است. اعتبار تحقیق از نوع صوری و با استناد به نظر متخصصین و اساتید در این زمینه بدست آمده است. بررسی پایایی گویه های پرسشنامه از راه محاسبه آلفای کرونباخ انجام شده است. معناداری آماره های محاسبه شده در سطح اطمینان ۹۵ درصد بررسی شده و تجزیه و تحلیل داده های بدست آمده با نرم افزار SPSS و با ایجاد جداول توصیفی، آزمون های تحلیل واریانس و همبستگی انجام شده است.

• تعریف نظری و عملی متغیرهای پژوهش

دغدغه محیط زیستی به عنوان متغیر وابسته و متأثر از سایر متغیرها در پژوهش حاضر مورد سنجش و آزمون قرار گرفته است. مفهوم دغدغه با تفکیک ابعاد آن براساس نظر شافرین به دو بخش عینی و ذهنی تقسیم می شود که در عرض یکدیگر و بصورت افقی و عمودی قرار دارند. پژوهش حاضر سازه های افقی این مفهوم متشکل از ابعاد مولفه شناختی، مولفه محرک احساس، مولفه اراده رفتاری، مولفه رفتار عملی بررسی می کند. مولفه شناختی بر پایه هوش و منطق افراد شکل می گیرد، المان های تشکیل دهنده این بعد در رویکردهای نظری دانش و اعتقادات فرد که برای بررسی آن دلایل ایجاد مشکلات زیست محیطی، راه حل های این مشکلات و مسئولیت پذیری فرد بررسی می شود. مولفه محرک احساسی بر پایه احساس و ادراک فرد قرار دارد و نگرانی ها و دغدغه های وی را برای مشکلات محیط زیستی بر پایه این احساسات تنظیم می کند تشکیل دهنده های این بعد عبارتند از احساس و ارزشیابی های فرد از جدی بودن مشکلات و مسائل زیست محیطی. اراده رفتاری بر پایه تعامل احساس و هوش افراد عمل می کند به طوری که سبب کنش فرد براساس آنچه که از دانش و اعتقادات به علاوه احساسات و ارزش گذاری های خود بدست می آورد می شود. تشکیل دهنده های نظری این بعد بر اساس سیاست های حمایتی و فعالیت های شخصی می باشند که در رویکرد کاربردی هم تراز با آنها اراده و نیت برای حمایت است. بعد چهارم یا مولفه رفتار عملی برپایه فعالیت و کنش و عملکرد عینی فرد سنجش و ارزیابی می شود که با المان های سیاست حمایتی و عمل شخصی تعریف می شود. به این ترتیب سنجش متغیر وابسته بر اساس پرسشنامه و گویه های استاندارد دغدغه های زیست محیطی با استفاده از مقیاس EAI^۱ یا پرسشنامه

1. Enviromental Attitude Inventory

برای سنجش متغیر فرد گرایی سیزده گویه و برای سنجش متغیر شهریت، دوازده گویه به صورت طیف لیکرت طراحی شده، نتایج مندرج در جدول شماره ۵ آماره های محاسبه شده برای این متغیرها را نشان می دهد. میانگین کل فردگرایی در بین آزمودنی ها برابر ۳۹ به دست آمده که بیش از میانگین قابل اکتساب برای این متغیر است همچنین برای شهریت میانگین محاسبه شده برابر با ۴۲/۵۳ است که کمی بیش از مقدار متوسط قابل اکتساب برای این متغیر است.

جدول ۵- نتایج مربوط به متغیرهای فردگرایی و شهریت

شاخص	فردگرایی	شهریت
میانگین	۳۹	۴۲/۵۳
پیشینه	۵۳	۵۹
پیشینه	۲۲	۱۶
انحراف معیار	۵/۴۸	۶/۶۱
دامنه	۳۱	۴۳/۷۳
واریانس	۳۰/۰۴	۴۳
چولگی	۰/۱۷	-۰/۲۳
کشیدگی	-۰/۳۱	۰/۱۴۳

• نتایج استنباطی، بررسی روابط دو متغیره

الف) بررسی میانگین دغدغه محیط زیستی بر حسب

جنسیت:

جنسیت یک متغیر اسمی دو حالتی و دغدغه محیط زیستی متغیر فاصله-ای است، برای آزمون وجود تفاوت در میانگین مقدار دغدغه محیط زیستی بین دو جنس از آزمون t-test استفاده شده است. نتایج مندرج در جدول شماره ۶ مربوط به این آزمون حاکی از معنادار بودن تفاوت میزان دغدغه محیط زیستی بین دو جنس است، یعنی با توجه به ارقام محاسبه شده می توان گفت مردان نسبت به زنان، دغدغه محیط زیستی کمتری دارند.

جدول ۶: میانگین دغدغه محیط زیستی بر حسب جنسیت

متغیر	جنسیت	میانگین	آماره t	درجه-آزادی	معناداری
دغدغه محیط زیستی	مرد	۳۶/۵۶	-۲/۲۷	۳۸۰	۰/۰۲۴
	زن	۳۷/۷۴			

ب) بررسی رابطه سن با دغدغه محیط زیستی:

با توجه به سطح فاصله ای دو متغیر سن و دغدغه محیط زیستی همچنین توزیع نزدیک به نرمال این دو متغیر که در قسمت توصیفی متغیرهای تحقیق، آشکار شده است، برای آزمون رابطه از همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتیجه آزمون مندرج در جدول شماره ۷ حاکی از معنادار نبودن رابطه بین سن و دغدغه محیط زیستی است.

جدول ۷- آزمون همبستگی بین متغیرهای سن و دغدغه محیط زیستی

ضریب همبستگی پیرسون	معناداری	تعداد
۰/۰۸۴	۰/۱۰	۳۷۸

ج) بررسی میانگین دغدغه محیط زیستی بر حسب میزان

درآمد، وضعیت تاهل و سطح تحصیلات:

برای آزمون وجود تفاوت در میانگین مقدار دغدغه محیط زیستی نسبت به وضعیت تاهل افراد، با توجه به سطح اسمی چند حالتی متغیر وضعیت

وضعیت تاهل و سطح تحصیلات در جدول شماره ۲ نشان می دهد ۷۸ درصد پاسخگویان مجرد و ۵۴/۳ درصد آنها دانشجویان مقطع کارشناسی می باشند.

جدول ۲- نتایج توصیفی وضعیت تاهل و سطح تحصیلات پاسخگویان

وضعیت تاهل	فراوانی	درصد فراوانی	تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی
مجرد	۳۰۲	۷۸	کاردانی	۳	۰/۸
متاهل	۵۸	۱۵	کارشناسی	۲۱۰	۵۴/۳
مطلقه	۳	۰/۸	کارشناسی ارشد	۱۲۱	۳۱/۳
همسر فوت شده	۱	۰/۳	دکتری	۲۷	۷
بی پاسخ	۲۳	۶	بی پاسخ	۲۶	۶/۷
کل	۳۸۷	۱۰۰	جمع کل	۳۸۷	۱۰۰

از دیگر متغیرهای زمینه ای بررسی شده درآمد ماهیانه خانوار است که به شکل سؤال ترتیبی شش گزینه ای بررسی شده است. داده های به دست آمده مندرج در جدول ۳ نشان می دهد درآمد ماهیانه خانوار ۳۵/۶ درصد پاسخگویان بیش از دو میلیون و هشتصد هزار تومان، ۲۹/۸ درصد بین یک میلیون و چهارصد تا دو میلیون و هشتصد هزار تومان و ۲۷/۲ درصد کمتر از یک میلیون و چهارصد هزار تومان است.

جدول ۳- نتایج توصیفی میزان درآمد خانواده پاسخگویان

درآمد خانوار (هزار تومان)	فراوانی	درصد فراوانی
کمتر از هفتصد	۳۹	۱۰/۱
۷۰۰ الی ۱۴۰۰۰۰	۶۶	۱۷/۱
۱۴۰۰۰۰ تا ۲۱۰۰۰۰۰	۶۶	۱۷/۱
۲۱۰۰۰۰۰ تا ۲۸۰۰۰۰۰	۴۹	۱۲/۷
۲۸۰۰۰۰۰ تا ۳۵۰۰۰۰۰	۶۲	۱۶
بیش از ۳۵۰۰۰۰۰	۷۶	۱۹/۶
بی پاسخ	۲۹	۷/۵
جمع کل	۳۸۷	۱۰۰

• یافته های توصیفی متغیرهای مستقل و وابسته

برای سنجش سازه دغدغه محیط زیستی ۹ گویه در سطح سنجش رتبه ای، به صورت طیف لیکرت طراحی شده، نتایج توصیفی آماره های مربوط به این متغیر در جدول شماره ۴ نشان می دهد میانگین محاسبه شده بیش از مقدار متوسط قابل محاسبه برای متغیر به دست آمده است و به این معنا است که دغدغه های زیست محیطی دانشجویان دانشگاه تبریز متوسط به بالا گزارش شده است.

جدول ۴- آماره های متغیر دغدغه محیط زیستی

شاخص	دغدغه محیط زیستی
میانگین	۳۷/۱۷
پیشینه	۴۵
کمینه	۱۳
انحراف معیار	۵/۰۵
واریانس	۲۵/۵۱
دامنه	۳۲
چولگی	-۰/۶۹
کشیدگی	۰/۲۴

است شروط و پیش فرضهای رگرسیون برقرار باشد. برای محاسبه رگرسیون چندگانه ابتدا شرط هم خطی بودن بررسی شده است. جدول شماره ۱۰ نتایج عدم همبستگی متغیرهای موجود در معادله رگرسیونی را نشان می دهد. نتایج حاکی از همبستگی ناچیز بین متغیرهای پیش بین است و رابطه چندخطی وجود ندارد.

جدول شماره ۱۰- نتایج آزمون چند خطی برای متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق

شهریت	فردگرایی	دغدغه محیط زیستی	
۰/۱۳۰	۰/۲۱۶	-	دغدغه محیط زیستی
۰/۰۹۳	-		فردگرایی
-			شهریت

جدول شماره ۱۱ نتایج آزمون رگرسیون برای بررسی همبستگی موجود بین متغیرهای پژوهش را نشان می دهد. ضریب استاندارد (Beta) برای مقایسه سهم تاثیر هر یک از متغیرها نشان می دهد وقتی واریانس های تبیین شده بوسیله همه متغیرهای دیگر در مدل کنترل شده باشند، مولفه های فردگرایی و شهریت تبیین گر معادله رگرسیونی هستند، فردگرایی با سهمی معادل ۱۵/۴ درصد و متغیر شهریت با سهمی معادل ۱۱/۶ درصد بر تغییرات واریانس متغیر دغدغه محیط زیستی تاثیر گذارند.

جدول ۱۱- نتایج حاصل از آزمون رگرسیون

ضریب تبیین	همبستگی		فاصله اطمینان B برای ۹۵٪		معداری	ضریب استاندارد Beta	ضایب غیر استاندارد B	ضریب تبیین فردگرایی	شهریت
	رگرسیونی	پارامتری	محدوده پایین	محدوده بالا					
۰/۰۴۶	۰/۰۲۶	۰/۰۲۶	۰/۰۳۰۸	۰/۰۵۷۵	۰/۰۶۸	۰/۱۵۴	۰/۱۴۲	۰/۰۸۷	۰/۰۱۶۱
۰/۰۶۱	۰/۰۲۶	۰/۰۲۶	۰/۰۳۰۸	۰/۰۵۷۵	۰/۰۶۸	۰/۱۵۴	۰/۱۴۲	۰/۰۸۷	۰/۰۱۶۱

۵- نتیجه گیری و بحث

تحقیق حاضر با هدف بررسی دغدغه های زیست محیطی دانشجویان دانشگاه تبریز و عوامل اجتماعی مرتبط با آن در قالب دو متغیر مستقل شهریت و فردگرایی در کنار متغیرهای زمینه ای مرتبط با ویژگی های فردی پاسخگویان انجام گرفت. چارچوب نظری تحقیق بر دیدگاه های مربوط به ارتباط بین شهری شدن و فردگرایی، دیدگاه های در مورد نگاه ابزارگرایانه و حسابگرایانه نسبت به محیط زیست و همچنین رابطه آثار مخرب جهانی شدن بر محیط زیست در ایجاد دغدغه محیط زیستی استوار شده است. نتایج مبتنی بر بررسی و آزمون فرضیه های پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد حاکی از تایید فرضیه تفاوت دغدغه های محیط زیستی مردان و زنان است به عبارت دیگر، فرضیه مبتنی بر تفاوت میانگین میزان دغدغه محیط زیستی برحسب جنسیت تایید می شود که براساس آن می توان گفت میزان دغدغه محیط زیستی زنان

تاهل، از تحلیل واریانس استفاده شده است. همچنان که در جدول شماره ۸ آمده است، تفاوت معناداری ما بین میانگین دغدغه محیط زیستی افراد مورد مطالعه از لحاظ وضعیت تاهلشان وجود ندارد. با توجه به ماهیت رتبه ای متغیر میزان تحصیلات، جهت بررسی معناداری رابطه بین دو متغیر، تحلیل واریانس بین گروه ها اجرا شده است. پاسخگویان بر اساس میزان تحصیلاتشان به چهار گروه شامل: کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری تقسیم شده اند، نتایج آزمون نشان می دهد تفاوتی در میزان دغدغه محیط زیستی برای گروه های تحصیلی مختلف وجود ندارد. معناداری تفاوت میانگین دغدغه محیط زیستی با متغیر درآمد، با تحلیل واریانس بین گروه ها بررسی شد. پاسخگویان بر اساس میزان درآمد ماهیانه خانواده به شش گروه تقسیم شده اند. نتایج آزمون نشان می دهد بین گروه های با میزان درآمد متفاوت در میزان دغدغه محیط زیستی اختلافی وجود ندارد (جدول شماره ۸).

جدول ۸: تحلیل واریانس متغیر دغدغه محیط زیستی بر حسب درآمد، وضعیت تاهل و سطح تحصیلات

منبع تغییرات	جمع- مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	معناداری
میان گروهی	۲۰۶/۸۵۱	۴	۵۱/۷۱	۱/۹۹۷	۰/۰۹۴
درون- گروهی	۹۲۹۶/۵۳۳	۳۵۹	۲۵/۸۹۶		
کل	۹۵۰۳/۳۸۵	۳۶۳			
سطح تحصیلات	میان گروهی	۲۰۸/۶۵۱	۴	۵۳/۷۱۳	۱/۹۹۸
درون- گروهی	۹۹۶۲/۵۳۳	۳۵۹	۲۶/۹۸۰		۰/۰۷۴
کل	۹۸۵۳/۳۸۵	۳۶۳			
سطح درآمد	میان گروهی	۱۵۹/۶۳۴	۵	۳۱/۹۲۷	۱/۲۳۰
درون- گروهی	۹۱۱۰/۴۳۹	۳۵۱	۲۵/۹۵۶		۰/۲۹۴
کل	۹۲۷۰/۰۷۳	۳۵۶			

(د) بررسی رابطه بین متغیرهای شهریت و فرد گرایی با دغدغه محیط زیستی:

متغیرهای مورد بررسی در سطح فاصله ای و توزیع آنها نزدیک به توزیع نرمال است لذا از ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین شهریت و فردگرایی با دغدغه محیط زیستی استفاده شده است. براساس نتایج آزمون در جدول شماره ۹، رابطه معنادار ولی ضعیف بین شهریت و دغدغه محیط زیستی وجود دارد. با توجه به نتایج مندرج در جدول جهت رابطه مثبت و مستقیم است. نتایج همچنین نشان می دهد میان فرد گرایی و دغدغه محیط زیستی با توجه به میزان ضریب همبستگی رابطه معنا دار مثبت و مستقیم وجود دارد ولی با توجه به مقدار محاسبه شده برای آن، رابطه ضعیف است.

جدول ۹- نتایج محاسبه ضریب همبستگی پیرسون متغیر های مستقل با دغدغه محیط زیستی

متغیر	ضریب همبستگی	معناداری
شهریت	۰/۱۳۰	۰/۰۱۰
فردگرایی	۰/۲۱۶	۰/۰۰۰

• تحلیل استنباطی چند متغیره

آزمون رگرسیون برای بررسی رابطه چند متغیر و پیش بینی تاثیر اندازه تغییر متغیر وابسته به ازا تغییر متغیر مستقل به کار می رود ولی لازم

خود نمی دانند. درمقابل افراد جمع گرا به تاثیر کنشهای انسانی بر جامعه و نسلهای آتی اهمیت می دهند و رفتارها و اقدامات محیط زیستی حفاظتی را مهم می دانند. این وضعیت را با استناد به نظر شافرین که معتقد است «ممکن است افراد به صورت مشخصی به محیط زیست توجه داشته باشند اما از آنجا که در عمل با کمبود دانش و آگاهی روبرو می شوند، برای داشتن یک رفتار مناسب موفق نمی شوند لذا رفتار فرد به صورت ویژگی و خصیصه مرتبط با مفهوم دغدغه زیست محیطی کمرنگ است» می توان چنین توضیح داد که افزایش دانش و آگاهی در دانشجویان نسبت به مخاطرات زیستی و پیامدهای آن باعث شده که تاثیر فردگرایی در جامعه مورد بررسی عکس نظریات موجود درباره فردگرایی منفعت طلبانه شود. یافته ها نشان می دهد زمانی که افراد درباره مسایل محیط زیست شناخت بیشتری پیدا می کنند، هرچه گرایشات فردگرایانه آنها افزایش می یابد، در جهت حفظ منافع شخصی بلند مدت خود توجه بیشتری نسبت به مخاطرات زیستی پیدا می کنند، آنها متوجه می شوند منابع و ذخایر معدنی جهان پایان ناپذیر نیستند و به سرعت در حال مصرف اند، دمای کره زمین دائماً گرمتر می شود، دریاها در حال آلوده شدن و جنگلها در حال نابودی اند و اینها همه امکان بروز مشکل در زندگی را برای افراد به همراه دارد. این به نوبه خود بسترساز افزایش توجه و عمل برای رسیدگی و اقدام برای حل مشکلات محیط زیستی فراهم می کند، افزایش آگاهی نه تنها آن دسته از آسیب ها و مشکلات محیط زیستی که افراد به طور مستقیم با آن درگیر هستند و موجب نگرانی آنها می شوند بلکه سایر مسائلی که قبلاً از آنها اطلاع کافی نداشتند را به دغدغه بدل می سازد. نقش دانشگاه در این رابطه بلامنازع است. یافته مهم دیگر این تحقیق رابطه مثبت و مستقیم میان دغدغه های محیط زیستی و شهریت پاسخگویان است. به نظر می رسد هر چه محیط زندگی افراد از امکانات شهری بیشتری برخوردار باشد، شهروندان توجه بیشتری به مسائل محیط زیستی نشان می دهند. یافته های این تحقیق با نتایج چن و همکارانش (۲۰۱۱) همسو است. آنها هم در یافته های خود اشاره کرده اند پاسخگویان ساکن شهرهای بزرگ مشارکت بیشتری در رفتارهای زیست محیطی دارند و شهرنشینی سریع و توسعه اقتصادی به طور معنی داری بر رفتارهای زیست محیطی تاثیر می گذارد. آنها تاکید دارند که ساکنان مناطق روستایی که معیشتشان وابسته به محیط طبیعی است به بهره برداری از آن برای توسعه اقتصادی اولویت بیشتری می دهند. شهریت و متعاقب آن دسترسی به امکانات شهری، شهرنشینان را بیشتر با نکات بد مرتبط با محیط زیست از جمله افزایش آلودگی های محیط زیستی آشنا می کند. براساس نتایج حاصل پیشنهاد می شود: از آنجاکه افزایش دانش و آگاهی در ایجاد دغدغه محیط زیستی موثر است باید آگاهی ها و اطلاع رسانی های در این زمینه افزایش یابد. نهاد های آموزشی همچون مدارس و دانشگاه ها وظیفه مهمی را باید برعهده گیرند. با توجه به توسعه روز افزون استفاده از فضای مجازی و تاثیر آن در زندگی روزمره، طراحی آموزش های صحیح برای افزایش دانش عمومی در زمینه محیط زیست یکی از ترندهای مهم آگاهی رسانی و آموزش محسوب می شود. متغیر دیگری که در این تحقیق رابطه میان آن و دغدغه های محیط زیستی افراد بدست آمد متغیر شهریت است. هر چه محیط زندگی افراد از فاکتور ها و امکانات شهری بیشتری برخوردار باشد، شهروندان در معرض اطلاعات و توجه بیشتری به مسائل محیط زیست قرار می گیرند. نهاد هایی که در ارتباط با ارتقا

بیش از مردان است. این نتیجه خلاف یافته پژوهش صالحی و همکاران (۱۳۹۵) در شهر ارومیه است که براساس آن مرد یا زن بودن پاسخگویان هیچ تاثیری بر جهت گیری های زیست محیطی آنها ندارد. این عدم تطابق را می توان بر اساس نظریه دانلپ و جونز تا حدی تبیین کرد. براساس نظر آنها وجود دغدغه محیط زیستی در افراد منبعث از دو پایه نظری و عملی است. اساس و ریشه نظری آن در شناخت علل به وجود آمدن مسائل محیط زیستی، راهکارهای مبارزه با مشکلات است و پایه عملی آن را در میزان مسئولیت پذیری افراد در قبال مسائل محیط زیست و میزان جدی و مخاطره آمیز بودن این مسائل می توان جستجو کرد. در مورد نتایج فوق نیز می توان گفت بیشتر بودن و تخصصی تر بودن دانش دانشجویان که جامعه آماری تحقیق هستند درباره مسائل محیط زیست و اثر مخاطرات زیستی بر زندگی انسان نسبت به عامه مردم و شهروندان عادی مورد بررسی در تحقیق صالحی و همکاران باعث این تفاوت شده است که تاییدی بر تاثیر دانش در ایجاد دغدغه محیط زیستی است. نتایج آزمون های مربوط به متغیرهای سن، تاهل، میزان تحصیلات در این تحقیق معنادار نیست که مربوط به کوچک بودن محدوده تغییرات این متغیرها در جامعه آماری است به این ترتیب از میان متغیرهای زمینه ای بررسی شده در جامعه آماری پژوهش، فقط جنسیت متغیر مرتبط با دغدغه محیط زیستی است. در تحلیل معنا دار نبودن تاثیر متغیر درآمد خانواده با دغدغه محیط زیستی می توان به نظر شافرین استناد کرد که تاکید می کند «ممکن است افراد به صورت مشخصی به محیط زیست توجه داشته باشند اما برای داشتن یک رفتار مناسب مرتبط با دغدغه زیست محیطی موفق نمی شوند چون اراده رفتاری تحت تاثیر عوامل دیگری خارج از دغدغه محیط زیست رفتار محیط زیستی را تحقق می بخشد» (Schaffrin, 2011). براین اساس مشاهده می شود خانواده ها با سطح درآمد رفتارهای متفاوت با دغدغه خود دارند مثلاً مصرف انرژی را بدون توجه به دغدغه های زیست محیطی و تنها برای صرفه جویی در هزینه، پائین می آورند. نتایج حاصل از محاسبه ضریب همبستگی پیرسون حاکی از آن است که بین شهریت و میزان دغدغه محیط زیستی رابطه مستقیم، مثبت و معنا دار وجود دارد. محاسبه این ضریب برای متغیر فردگرایی نتیجه مشابهی را در مورد وجود رابطه بین متغیر مستقل با دغدغه محیط زیستی را نشان می دهد. برای تبیین مقدار تاثیر متغیرهای شهریت و فردگرایی با استناد به نتایج آزمون رگرسیون می توان گفت اولاً در مجموع حدود ۶/۲ درصد از تغییرات متغیر دغدغه محیط زیستی به وسیله دو متغیر مذکور تبیین می شود. دوم این که با توجه به سهم بیشتر فرد گرایی در معادله رگرسیونی نسبت به شهریت، فردگرایی سهم بیشتری در تبیین متغیر وابسته پژوهش دارد. رابطه مستقیم و مثبت میان دغدغه محیط زیستی و فردگرایی بدین معنی است که افزایش میزان فردگرایی در افراد نمونه با افزایش میزان دغدغه های محیط زیستی آنها همراه است. این نتیجه با یافته های تحقیق فرهمند و همکارانش (۲۰۱۵) در شهر یزد که رابطه مثبت معنادار بین متغیر فردگرایی و رفتار محیط زیستی مشاهده نموده، همسو است، این در حالی است که انتظار می رفت با افزایش فردگرایی در افراد، نگرانی آنها در مورد مسائل محیط زیستی که مربوط به منافع و مسائل عمومی است کمتر شود. این یافته همچنین در تضاد با دیدگاه مک کارتی (۲۰۰۱) است. وی می گوید کسانی که جهت گیری فردی دارند، حساسیتی به مسائل محیط زیستی ندارند و آن را مقرون به صرفه برای منافع فوری

سطح زندگی و امکانات محیطی افراد هستند از جمله شهرداری ها با یک برنامه ریزی همه جانبه می توانند بیشترین تاثیر در این زمینه را داشته باشند.

منابع

- Abbaszadeh, M., Alavi, L., Bani Fatemeh, H., Alizadeh Aghdam, M. B., (2016), Structural Modeling of the Impact of Environmental Experience and Environmental Attitude on Behavior, Journal of Social Science Letter, No. 1, 196 -171. [In Persian]
- Adhami, A., Akbarzadeh, A., (2011), Investigation of Cultural Factors Affecting Tehran's Environmental Conservation (Case Study 5 and 18), Shooshtar Social Sciences, Fifth Year No. 12, 113-140
- Aghayari Hir, T.; Alizadeh Aghdam, M. B.; Honarvar, H.; (2016), The relationship between Environmental literacy and Responsible-Sustainable Consumption, Quarterly Journal of Environmental Education and Sustainable Development, vol. 5, No. 1,53-65.[In Persian]
- Barry, John, (2001), Environment and Social Theory, Translated by Hassan Chavoshian, Tehran, Environment Organization. [In Persian]
- Cassell, P., (1993), The Giddens Reader, Translated by Hassan Chavoshian, 2013, Tehran, Phoenix Press. [In Persian]
- Castells, Manuel. (2005), The Information Age: Economics, Society and Culture, Volume 2 and 1, translated by Hassan Chavoshian, Tehran, Tarh e No publication. [In Persian]
- Chung, E., Fischer, E. (2011), When conspicuous consumption becomes inconspicuous: the case of the migrant Hong Kong consumers. Journal of Consumer Marketing, 18, 474- 488.
- Dahly.D.L., Adir,L.S.(2007), Quantifying the urban environment :a scale measure of urbanicityoutperforms the urban-rural dichotomy,Published in Final Editfrom as: Soc Sci Med ,64,1407-1419.
- Dunlap Riley E, (2008), The New Enviromental Paradigm, Journal of Enviromental Education, 19-28.
- Farahmand, Mahnaz ؛ Shokoufifar, Kaveh ؛ Seyar Khalaj, Hamed (2015), Investigating Social Factors Affecting Environmental Behaviors (Case Study: Citizens of Yazd), Urban Sociological Studies, Vol.4 No. 10, 109-141. [In Persian]
- Gelfand .M.J,Triandis .H.C ,(1996), Individualism versus collectivism or versus authoritarianism , European Journal of social Psychology ,vol .26,397-410.
- Giddens, A.; (1990), The Consequences of Modernity, 188p., polity. , (1999) Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives. London: Profile.
- Hajilou, F., (2014), Sociological Explanation of the Ecological Footprint and its Affecting Factors (Case Study of Tabriz City), Ph.D. Thesis, Faculty of Literature and Humanities, University of Isfahan. [In Persian].
- Khajenouri, B., Parnian, L., Jafari, M.; (2013), The study of the relationship between cultural globalization and individualism and youth collectivism, The case study of shiraz, Applied Sociology, No. 4, P.43-66. [In Persian].
- Kilbourne, William, Pickett, E. Gregory (2008), How Materialism Affects Environmental Beliefs, Concern, and Environmentally Responsible Behavior, Journal of Business Research 61(9):885-893
- McCarty, A. J., shrum.L.J. (2001), The influence of individualism.collectivism.and locus of control on environmental beliefs and behavior, Journal of Public Policy and Marketing. 93-104.
- Milfont and Duckitt, (2006), Preservation and Utilization:Understanding the Structur of Enviromental Attitudes, Journal of Medio Ambiente y Comportamiento Humano .29-50.
- Mohamadnejad N., Tehrani, M., (2010), A Review of Social Theories and Environmental Management, Human and Environmental, No. 1, 3-11. [In Persian]
- Navvah, A., Forutan Kia, Sh., Portercaroni M., (2011), Investigating the Relationship between Religion Level with Citizens' Values and Environmental Behaviors, Urban Sociological Studies, No. 1, 77-97. [In Persian]
- Newton, JD. ; Tsarenko, Y.; Ferraro, C.; Sands S.; (2015), Environmental concern and environmental purchase intentions: The mediating role of learning strategy, Journal of Business Research 68(9), DOI: 10.1016/j.jbusres.2015.01.007

- Passy, F.; & Giugni, M.; (2001), "Social Networks and Individual Perceptions: Explaining Differential Participation in Social Movements". *Sociological Forum*, 16(1), 123-153.
- Pourjamshidi, H., Mahdizadeh, H., Gholamrezaii, S., Shiri, N.; (2017), Factors affecting the tendency to sustainable consumption behavior: The study of Khorramabad city, *Quarterly Journal of Environmental Education and Sustainable Development*, No. 4, 55-64. [In Persian].
- Pretty, J., (2003), Social Capital and the Collection Management of Recourse; *Science*, 12; 302 (5652), 1912-4, DOI: 10.1126/science.1090847
- Salehi, Sadegh, Kabiri, Afshar, Karimzadeh, Sara, (2016), Investigating the Role of Gender in Environmental Orientation (Case Study: Shahroumieh), *Journal of Urban Sociological Studies*, No. 1, 149-161. [In Persian]
- Satin, Philip (2014), *An Introduction to Environmental Sociology*, Translated by Sadegh Salehi, Tehran, Samt Publications. [In Persian]
- Schaffrin Andre, (2011), No measure without concept. A critical review on the conceptualization and measurement of Environmental Concern, *International Review of Social Research*, 12-30.
- Sheth, Jagdish N., Nirmal K. Sethia & Shanthi Srinivas (2011), Mindful consumption: a customer-centric approach to sustainability, *Journal of the Academy of Marketing Science*; vol. 39, 21-39.
- Vaghafi, A. Haghghatian, M.S. (2013), Investigating the Impact of Cultural Capital (Institutional Dimension) on Environmental Social Behaviors with Sustainable Urban Development Approach (Case Study: Shiraz City), *Journal of Urban Economics and Management*, No. 8, 65-47. [In Persian]